

és odavetett utalás középkori szerzőkre és művekre bibliográfiai adatolás nélkül csak a beavatott szakembert igazítja el, de már egy egyetemi hallgatót is kétségek között hagy. Amit a *Gesták* magyar irodalmi kapcsolatairól elmond, dicséretes alaposágról és körültekintő tájékozottságról vall. Néhány mozaik ha elkerülte is a figyelmét, az pusztán annak tudható be, hogy ezeknek az összefüggéseknek eddig a tudomány sem szentelt különösebb figyelmet. Így nem vetették össze a *Gesta* CXXIV. és CXXIX. sz. elbeszélését a 1765-ből való pálos közjátékkal, noha a férje titkát eláruló asszony történetének hatása az *Intermediumra* letagadhatatlan. A folklór is sokkal nagyobb felületen érintkezett a *Gestával*, mint amennyire azt eddig számbavették. V. Kovács tudatosan nem mélyítette el ezt a tematikát és csak az Apollóniusról (CLIX.), a fülemüle három jó tanácsáról (CLXVII.) és a férje titkát eláruló asszonyról (CXXIV.) szóló történeteket tárgyalja ebből az aspektusból. De ez kevés, mert ma már tudományos objektivitással állíthatjuk, hogy a *Gesta* történeteinek jelentős része átessett ezen a metamorfózison. Ha népmese-gyűjtésünk már a múlt században — tehát a folklór elvirágzásának utolsó stádiumában — egy tudományosan tervezett, átfogó feltérképezést tudott volna produkálni, ma sokkal tisztábban látnánk és ítélnénk meg a *Gesta* és általában a feudális irodalom folklorizációjának az újabkori népmese genezisére és morfológiájára is kiható problémáit. De még e hézagos és ötletszerűen gyűjtött anyag tükrében is jól megfigyelhető, hogy a *Gesta* történeteinek reminiscenciái mennyire átszövik népmeséinket. Az elérhető teljesség igénye nélkül csak néhányra hadd utaljak: *GR.* (Haller, Oesterley) *XVIII.* — Julianus története: Kálmány L.: *Hagyományok* I. h. é. n. 53. sz., *MNyr.* XXV. 572—74. l.; *GR.* XX. — a szülés és az égi jel motívuma: Gaal Gy.: *Magyar népmese-gyűjteménye* III. Pest 1860. XXVIII. sz., Erdélyi J.: *Magyar népmesék.* Pest. 1855. 16. sz., Berze Nagy János: *Népmesék Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből.* MNGy. IX. Bp. 1907. 23. sz.; *GR.* LVII. — Fokusz Kovács: Tóth Béla: *Magyar anekdoták* VI. Bp. é. n. 201—204. l.; *GR.* LIX. — Jovianus császár története: Horger Antal: *Hétfalusi csángó népmesék* MNGy. X. Bp. 1908. 24. sz.; *GR.* LXV. LXVII. — a választó motívuma: Erdélyi János: *Népdalok és mondák.* I. Pest. 1846. 1. sz., III. Pest. 1848. 6. sz., Gaal: i. m. I. 8. sz., III. XXIV. sz., *MNyr.* IV. 231. 234. l., Kálmány L.: *Ipolyi Arnold: népmese-gyűjteménye.* MNGy. XIII. Bp. 1914. 10., 11., 12., 18. sz.; *GR.* LXIX. — a rászédett udvarlók: Ortutay—Katoná: *Magyar parasztesék.* Bp. 1956. 47. sz., *MNyr.* III.

369—72. l., *EPHk.* 1905. 843—44. l.; *GR.* LXXX. — a remete és az angyal: Kriza—Orbán—Benedek—Sebesi: *Székelgyűjtés.* MNGy. III. Bp. 1882. X. sz., *Ethn.* IV. 260. l.; *GR.* LXXXI. — a vérfertőző testvérek: Berze Nagy János: i. m. 59. sz.; *GR.* CIII. — a három jó tanács: Gaal: i. m. Pest 1857. XI. sz.; Horger: i. m. j. 20. sz.; *GR.* CVI. — a legszebb álom: *MNyr.* III. 511—12. l., *Ethn.* VI. 71—72.; *GR.* CXI. — az Argus mítosz: Arany László: *Eredeti népmesék.* Pest. 1862. 111—127., Horger: i. m. 2. sz., Kálmány: *Hagyományok* I. 13. sz.; *GR.* CXX. — Fortunatus története: Kriza—Orbán...: i. m. IV. sz., Horger: i. m. 1., 6., 30., 50., Kálmány L.: *Ipolyi A. népm. gyűjt.* 52. sz.; *GR.* CXXV. — a titkot eláruló asszony: *Ethn.* II. 236. l.; *GR.* CXXI. — a kigyó bosszúja: *Ethn.* IX. 74.; *GR.* CLXXIV. — a természetét senki meg nem tagadhatja: Kálmány: *Ipolyi A. népm. gyűjt.* 28. sz., *Ethn.* 1927. 49—53.

Amit szerző a Sztárai-kódexről mond, hogy ti. az a *Gesta* kívül még a *Poncianus* és a *Historia Trojanat* is tartalmazza, félreértésen alapszik, mert Sztárai Máté másolatában két kódex maradt ránk a XV. századból. (Vö. Katona L.: *A G. R. Sztárai-kódexe.* *EPHk.* 1898. 403. és L. Mezey: *Codices Latini Medii Aevi Bibliothecae Universitatis Budapestinensis* Bp. 1961. 25. és 74. sz.) A *Gesta Romanorum* és a *Historia septem sapientum* a 25. szám alatt leírt kódexben található, a *Historia Trojana* pedig külön a másik, 74. sz. kódexben.

Bóta László

Staud Géza: Magyar kastélyszínházak. 1—3. köt. Bp. 1963—1964. Színháztudományi Intézet—Országos Színház-történeti Múzeum. 125; 114; 134. (Színház-történeti Könyvtár, 11, 14, 15.)

Régóta ismeretes, hogy a szerencsétlenül hosszúra nyúlt magyarországi feudális korszakban a különböző felekezeti iskolák mellett a főúri kastélyokban folyt elsősorban színházi élet, ahol külön e célra rendelt épületekben vagy alkalmi dobogókönv előkelő műkedvelők, a cselédség, a XVIII. század második felétől egyre inkább hivatásos társulatok adtak elő prózai és zenés műveket, mutattak be élőképeket. A szerző most az elérhető legnagyobb teljességgel összegyűjtötte a korábban szétszórtan előkerült adatokat, és tetemes új anyag feltárásával tágitotta ismereteinket. Műve végig megmarad a körültekintő, a színházi élettel összefüggő zenei és képzőművészeti anyagot is bemutató szolid adatközlés szintjén, a tények monografikus feldolgozásától tartózkodik. Hogy azonban a rendszerező szempontok nem hiá-

nyoznak nála, a kötetek elé írt előszavak és a szövegben szétszórtnak megjegyzések bizonyítják: a főúri színházak virágkorát a XVIII. század második felére, az irodalmi rokokó korára teszi, világosan utál a közép-európai (osztrák, cseh és olasz) rokonjelenségekre, valamint a szélesebb európai háttérre, és gazdagon dokumentálja a kastélyok színjátszásának szoros kapcsolatát a hivatásos színészettel meg a korszak időszerű irodalmi törekvéseivel (drámairodalom, irodalmi nyelv, izléstörténeti vonatkozások stb.). Éppen ezek a szempontok teszik a külsőlegesen (az egyes kastélyok és családok sorrendjében) összeállított adatsoportokat végül is világosakká, az összefoglaló feldolgozásra kiválóan alkalmasakká.

Világos azonban, hogy „a magyar kastélyszínházak történetének kutatása... távolról sincsen befejezve”, még az adatok hiánytalan feltárása tekintetében sem; a „későbbi kutatás” — mint a szerző is reméli, s könyvében egyenesen felhív a pótlásra — még sok előadás írásos emlékét fogja feltárni. A magunk részéről két adattal kívánjuk a magyarországi kastélyszínházak történetének ismeretét teljesebbé tenni.

1. Ottlyk György 1687. november 19-én Pozsonyban, Pálffy János házában látott egy „udvari comédia”-t. (*Önéletírása*, kiad. Thaly Kálmán. *Monumenta Hungariae Historica*. II. oszt. XXVII. 73.)

2. Gyulán a XVIII. század közepén báró Haruckern Ferenc kastélyában Hueber Antal ferences udvari pap írt és adatot elő két német nyelvű darabot. (Haan Lajos: *B. Haruckern Ferenc udvartartása*. A Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat Évkönyve 1874–75. Szerk. Zsilinszky Mihály. I. Gyula, 1875. 13–25. — Dux Adolf: *Aus Ungarn*. Leipzig, 1880. 163–205. — Takáts Sándor: *Antonius páter*. Budapesti Hírlap, 1898. 56. sz. febr. 25. — Szinyeyi: *Magyar írók*, IV. 1385–86.)

Tarnai Andor

Greza Ferenc: Juhász Gyula egyetemi évei. 1902–1906. Bp. 1964. MTA Irodalomtörténeti Intézete—Akadémiai K. 1121. (Irodalomtörténeti Füzetek, 44.)

Juhász Gyula, mikor kikerült a gimnázium falai közül, aligha sejtette, hogy a magyar irodalom nagy megújulási folyamatában neki is része lesz — és nem is kis része. Papnak készült, majd tudósnak, de lelke mélyén már kamaszkorában költő volt. Költői pályája is úgy indult, hogy a népiesség, nemzeti hagyományok valamilyen folytatója lesz, esetleg Reviczky vagy Komjáthy lírá-

jának, költői szemléletének továbbfejlesztője. Am egyetemi éveiben olyan gondolatokkal ismerkedik meg, olyan élményeknek lehet részese, amelyek lassan-lassan átalakítják életszemléletét, fokozatosan módosítják a művészetéről és a művészet céljairól vallott fölfogását. Olvasmányok, egyetemi kollégiumok, szemináriumok, barátok, barátai-val folytatott irodalmi levélváltások, műveinek növekvő publicitása s ezáltal szerzett tekintélye — ezek a főbb összetevői fejlődésének; kusza, csaknem kibogozhatatlan hatások érték.

Greza Ferenc arra vállalkozott, hogy ezt a bonyolult hatás-szöveget felfejtse, és megmutassa, milyen olvasmányok, milyen személyes élmények formálták Juhász Gyula költészetét azzá, amivé lett. Mindjárt előjáróban: feladatát kitűnően oldotta meg. Páratlan gazdagságú bizonyító anyagot gyűjtött egybe abban az igyekezetében, hogy minél hitelesebbé tegye állításait; Juhász Gyula pályatársainak, rokonainak, barátainak emlékezéseit éppúgy fölhasználja — mérlegelve és bírálva őket —, mint ahogy a korabeli folyóiratok és hírlapok, sőt obskurus kis lapocskák közleményeit is elemzi, vagy ahogy Juhász saját műveit boncolgatja tüzetes gondossággal, a kortárs kis és nagy írók munkáit nem kevésbé, sőt arra is futja erejéből, hogy a kor eszméramlatainak, divatos filozófiai irányzatainak nyomait fölkutassa Juhász Gyula gondolkodásában és kezdő műveiben. Olyan ez a kis könyv, mint egy részletes térkép: minden tájékozási pont bejelölve rajta, minden fontosabb útvonal, járható ösvény belerajzolva; aki tud térképet olvasni, annak gyerekjáték tájékozódnia segítségével.

Nem könnyű olvasmány, hiszen nevek légiója, ellentmondó és egybevágó vélemények rengetege fogadja azt, aki kezébe veszi Greza könyvét; mégis az út, amelyen Juhász elindult, világosan kirajzolódik könyvének lapjain, és az út vége is jól látszik, az is, hogyan lábál ki a hazai konzervatív-nacionalista hagyományokból, és hogyan válik benne szervesen eggyé a magyarságlélemény a modernség élményével. Greza nem előre fölállított tételeket akar igazolni könyvében, hanem a tények, a hiteles adatok vezetnek el állításaihoz; ezért olyan mértéktartó a hangja is: nem nyilatkozta ki, hanem föltételez, állít és bizonyít; ezért hiteles ez a fejlődésrajz *emberileg* is, nemcsak filológiaiilag: Juhász megtorpanásairól, olykor-olykor visszafordulásairól, eklektikus megnyilatkozásairól ugyanolyan higgadt és természetes egyszerűséggel beszél, mint nagy nekilendüléseiről. A pedagógus látja így diákjait, de itt azzal a különbséggel, hogy Greza nem avatkozhat be, csupán kommentálhat, ám kommentárjaiban ott rejlik a pedagógus készsége a megértésre, és lélektani látása is, tapasztalata is.